

kérdéseire; Imre Samu latin—matematika szakra készült, Róna-Tas András pedig először politikus, majd szociológus, később néprajzkutató akart lenni, míg végül a nyelvészet mellett döntött. Ezek után már szokványosnak tűnt a „szökött irodalmár”, Károly Sándor története, vagy Herten Róberté, aki 1956-ban ezzel a poggázzsal lépte át a határt: „Volt egy aktatáskám, amiben volt egy teljes Petőfi, teljes Arany, teljes Ady, teljes József Attila. Az igazsághoz tartozik, hogy akkor még a teljes Vörösmarty nem jelent meg, azt később küldték utánam.”

Az eddigiekből adódik egy újabb kérdés: „Mitől nyelvész a nyelvész? Vannak-e olyan egyéniségjegyek, amelyek a nyelvészt jellemzik?”

„A nyelvész attól nyelvész, hogy az lesz (fit), mert nem annak születik (nascitur)... A nyelvész léteit tehát meg kell tanulni, s ehhez jó, ha van: némi értelem (ha sok, az sem baj), témaválasztási készség, koncepció (akár pre-), módszertani ismeret, pontosság, nagy szorgalom, azaz podex (jobbknál ez nem mindig dominál) — elmélkedik Hajdú Péter. Tehát „kifejezetten buta ember nem lehet nyelvész” (Herman József), de az is igaz, hogy „nem feltétlenül előny, ha egy nyelvész már kilométerekről feltűnik nyelvész specifikumaival” (Károly Sándor).

A megnyilatkozók többsége büszkén vállalja és fontosnak tartja munkáját: „A létezés szemantikája teljesen alapvető fogalom, amit csak a nyelvészek tudnak megérteni” — vallja Herten Róbert. Kiefer Ferenc viszont hajlik az önjóniára: „Időmet valami másnak, hasznosabbnak, mondjuk a műemlékvédelemnek, a szakácsművészetnek vagy a kertészkedésnek szentelhetném.”

Érdekes, hogy többen kiemelik: a túlzott specializáció, a szakbarbárság az egyik legkárosabb tendencia a mai nyelvészetben. Az előbb idézett Kiefer Ferenc ezt írja: „Személyiségzavarra gyanakodhatunk azoknál, akik túlságosan komolyan veszik azt, amit csinálnak. A komolyság általában az ortodoxiával és a puritanizmussal párosul, márpedig az ortodoxia és a puritanizmus minden fajtájától idegen a játékoság.”

Vannak, akik a „l'art pour l'art”-tendenciákat bírálják — persze, mindenki mást ért ezen. Kálmán Béla így ír a „nájlonnyelvészetről”: „Egy kissé borzongok a szerző saját kompetenciájára épített gügye mondatoktól és a helyrabló korlátokra is emlékeztető soklábú szabálytalan pókhálókól.”

A végére hagytam azt a kérdéskört, amelyik a legjobban megragadta figyelmemet. Teljesen egyetérték Papp Ferencel, aki így ír: „...nem tudok nyelvészt elképzelni 3–4 nyelv grammatikájának ismerete nélkül.” Ezzel szinte mindenki maradéktalanul egyetért. Annál is inkább, mert a nyilatkozók többsége abból a régi iskola-rendszerből került ki, ahol a latin, a görög és más nyelvek rendszere már korán bevéődött a fogékony gyermek elmébe. Az az ember, aki néhány nyelvet alaposabban ismer, sokkal fogékonyabb a nyelvi kérdésekre,

nagyobb a „rálátási” képessége, mint annak, aki csak anyanyelvét ismeri — s azt is csak többé-kevésbé. Talán ez a bemutatott életrajzok legfontosabb üzenete — legáltalában számomra.

Ezen kívül még sok érdekes gondolatot, anekdotát olvashatunk, pl. hogyan mentette meg Kálmán Béla életét a nyelvjárásgyűjtés, hogyan lett Imre Samu egy megfontolatlan dicsekvés következtében — szinte akarata ellenére — nyelvész...

Kedves olvasó! Ha szereted a nyelvészetet, és érdekel a nyelvészek világa, lapozz bele a kötetbe! Ha (amit valószínűbbnek tartok) nem, nos akkor is! Hogy miért? Én szeretem megismerni azt, akit „látatlanban, ismeretlenül” szídok. Ki tudja? Háttha megváltozik a véleményem...

Kucsera Zsuzsanna

Deme László:

Nyelveink jövője és jövőnk nyelve
(Bp. 1990. 124 oldal)

Talán félve s kicsit bizalmatlanul vettem volna kezembe Deme László új, születésének 70. évfordulóján megjelent könyvét, ha előre tudom, hogy ezt a közel 100 oldalas cikkgyűjteményt szerzője egyetlen témának szentelte. Mi lehet az a fontos nyelvészeti vagy nyelvművelési kérdés, amely 16, különböző helyen és időben megjelent írás összegyűjtésére készteti a szerkesztőt — ugyanattól a szerzőtől?

Nem tudtam, mi vár rám, amikor felütöttem a könyvet. Utána pedig... elolvastam egy szuszra.

S hogy mi az a fontos kérdés? Hadd válaszoljak erre a szerző szavaival: „... korunk embere — tömegében is — fizikailag és egzisztenciálisan már a »világban« él, de mentálisan nem tud felemelkedni létének ehhez a változáshoz, mert nyelvisége, amely az egyedet a nemzetig emelte, elállja előle a továbblépés útját — legalábbis a közvetlen, az önmagát törés és átétel nélkül folytatót.” Vagyis: a ma embere számára egyre sürgetőbb kérdés a többnyelvűség problémájának megoldása. Hogy a felgyorsult, újabb és újabb követelményeket elélni állító tudományos-technikai forradalom korában ne az ismeretszerzés, előrehaladás eszközeként elcsúszásával töltjük legtermékenyebb éveinket, hanem az alkotó, megismerő munkával! Különösen fontos lenne ez a kis nemzetek számára, hiszen többnyire ők érzik és élik át a hátrányt, hogy csak szűkebb hazájukban tudják megérinteni magukat. A „nagy” nemzetek fiai szinte csak kedvtelésből tanulnak idegen nyelveket, a „kis” nemzeteket azonban a lépéstartás kényszere vezérli: tanulni egyre több nyelvet, hogy világszinten emelkedhessenek.

Mit lehet tenni az emberiség e természetes, ám keserves örökségével szemben, mely egyre inkább útját állja a fejlődésnek? Kiközösölni, megszüntetni nem lehet, és nem is szabad! Az anyanyelvek az egyén

és a társadalom életében sohasem lesznek nélkülözhetők. Hiszen a biológiai értelemben embernek született lényt épp ez teszi emberre! Ezen keresztül ismeri meg a világot, sajátítja el az ismereteket, az új látásmódot. Ebben rejlik az általa kapott szabadság és körülhatároltság kettőssége. Azzal ugyanis, hogy az adott társadalmon keresztül a nyelv bekapcsol bennünket a világba, egyben el is rekeszt tőle. Az egyén csak annyiban csatlakozhat a nagyvilághoz, amennyiben saját társadalma: ha nyitni akar, eszközt kell választania!

De hányat? Egyre több és több nyelvet kellene megtanulnunk, hogy bekapcsolódhassunk az emberiség lüktető, táguló vérkeringésébe.

Így jut el szükségszerűen ahhoz a gondolathoz az, aki érti és szereti a nyelvet és az embert, hogy az egyetlen kiút egy általános, közös „másodnyelv” világ-szinten való elfogadása, amely senkinek sem anyanyelve, mesterséges, de nem természetellenes: „ami az emberi mikrotársadalmak számára az anyanyelv — kultúránk hordozója, létünk segítője: maga az emberségünk —, az volna az emberiség számára egy ezek legjavát sűrítő, történelmi sallangjuktól és politikai terheiktől megszabadított, belőlük alakított, közös, egységes másodnyelv: az emberi egyenlőség, a közös emberség záloga.” Ilyen például az eszperantó.

Ettől is felvirágozhatnak az anyanyelvi kultúrák, irodalmak, tudományok. Sőt, igazán csak így válhatnak — lefordítva erre az egyetlen »idegen« nyelvre — az emberi kultúra részeivé. Mert mindenki számára elérhetővé válhat bármely nemzet irodalmi, tudományos kincse.

A könyv tartalma elgondolkoztató. Sőt: az, hogy az utolsó cikkeknél már szinte előre tudtam, mit rejtenek a következő sorok, egyre fokozta bennem a továbbolvasás vágyát.

Egyszer megkérdeztek tőlem a gimnáziumban, hogyan építeném fel a házamat: magam tervezném, vagy megterveztetném? A második megoldásnak is vannak előnyei, hisz sokat nyerhetünk egy másik szemléletmód befogadásával. Ezt vonatkoztathatjuk a nyelvtanulásra is, hiszen egy nyelvet nemcsak egy lexikai—grammatikai eszköztárát fogadunk be: vele együtt távoli világok kincseivel, kultúrájával leszünk gazdagabbak. Egy közös világnyelv révén ez a gazdagodás megsokszorozható.

Dávid Kinga

Pokrócz Ádám:

MEHETTT!

(Budapest, 1886. 63 p.)

Pokrócz Ádám írói álnév volt, Csete Lajos újságíró takarta.

Nagyszalontán született 1858-ban. Tanult szakmája szerint gyógyszerész lett volna, de szívesebben írt adomákat élelapok számára. Kerek három éven át gyógyszer-tulajdonos volt Hajóson. Amint tehetette,

felcserélte a biztos polgári egzisztenciát a legbizonytalannal, hírlapíró lett. A Borsszem Jankó hasábjain elevenítette meg legnépszerűbb figuráját: Pokrócz Ádámot. Másik nagy sikert arató hőse a Sikkasztó Barnabás nevet viselte.

Különösen elmélyült a „bakterológiában”. Vasutas évkönyveket, adomátárakat állított össze — szép számmal:

Bumm! (Bp. 1889.)

Tréfa és való (Bp. 1889.)

Karambol naptár (Bp. 1889.)

Kaczagó világ (Bp. 1889.)

A coupé titkai (Bp. 1889.)

Részletek a címben szereplő műből:

Hogy juthattál te ide a második osztályba? - kérdelem a bíbicfejű Czindri primás cigánytúl. Aszongya, hogy a téns fiskális úr váltotta neki a bilétet. No — mondok — nem is sok különbség van köztetek, mert te vonóhúzó vagy, a fiskális úr meg húzóvonó.

*

Drága játék az a karambol, pedig kevésbül áll. Nem kell ahhoz, csak egy részeg forgalmi bejámter¹, egy álmos váltós, meg egy strupir² masinyista.

*

Ha az eladó lányról paksust kék állítani, nem tom, hogy abba is szokás lenne-e a bilyogot beírnya?

*

A vasúti műszótárból:

*állomási előjáró — hordár
emelőgép — protekció
forgalom — ringelspiel
fűtőház — Fortuna
gyorsszállítmány — poson
lőkhárító — ököl
mozdony — járvány
mozdony-szín — járványfészek
menetjegy — hátul kelt rugam
váltó — pénztárnok
váltóállító — pasaszér
vizsgáló lakatos — bolhászkodó vászoncseléd*

*

Részeg disznónak nevezik azt, a ki leitta magát. Vasútyival olyasmi nem szokott megtörténni, mert az tudja a regulát, hogy t.i. a garatra nem le, — hanem — felönteni szokás.

Buka Adrienne

¹ forgalmista (német der Beamte: hivatalnok)

² ostoba, ütődött